

נאמר של עייר

העימות הסיפורתי בין ברל כצנלסון (בירשע) לבין אורי צבי גרינברג (כוכבא) * סיומי הלילה של אשת נשיא ישראל השלישי * ביתניה עלית" של הימין הישראלי בימי הראשית שלו

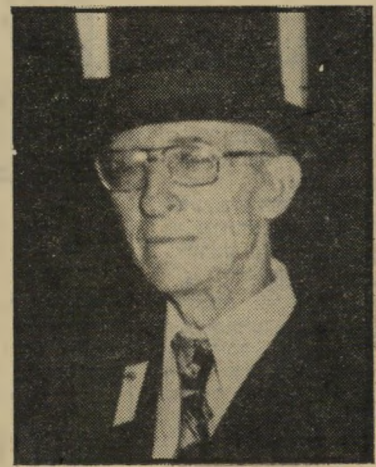
תיזכורת

ירושלים מחכה?

בשנת תרצ"ב ראה אור בתל-אביב ספר סנסאציוני בשם ירושלים מחכה. מחברו של הספר, יהושע השל ייבין, מן האבות המייסדים של הימין הקיצוני בארץ, זכה במיקלחת של צוננין על ספר זה, ובעטיו נשא אותיקין של גרדף כל ימי חייו. מבלי שיזכה לראות את חניכיו מגיעים לשלטון בארץ.

הספר עצמו הוא אחד התיאורים הסיפיים רחשי ביישוב היהודי בארץ-ישראל — בתר קופה שבין שתי מילחמות-העולם. הספר עצמו הוא בבחינת קול נבואי, המציג את תהליך הניווט של תנועת-העבודה בי ארץ-ישראל, תהליך שהחל בתום המלחמה העולמית הראשונה והגיע לקיצו ב"מהפך הפוליטי" דאשתקד.

ירושלים מחכה* כתוב בכישרון רב, ומעלה גלריה מורכבת של דמויות תלת-ממדיות, רובן אנשי הנהגות מילפגת פועלי ארץ-ישראל (מפא"י) ההיסטורית, וכן דמויותיהם של אורי צבי גרינברג וכמה

אורי צבי גרינברג וגלדיה-הובצ שבדקו בשטרן

מתלמידיו. הסיגנון הסיפורתי של ירושלים מחכה הוא תערובת של סאטירה וטראגדיה, שבעזרתן מציג המחבר את עדת המנהיגים ההיסטוריים של מפא"י כחבורה בולשוויסטית של ריקים ופוחזים.

עיקר עלילת ירושלים מחכה טמון בר מאבק הגלוי והסמוי המתחולל בין העסקן בירשע (ברל כצנלסון) לבין הסופר כוכבא (אורי צבי גרינברג). ראשית הרי מאבק מצוינה. בתיאורו של בירשע, בידי המחבר, "הכוח היחידי בעולם שבירשע קינא בו בלב שלם, היה — שילטון ה"סובייטים". בפתר, בהתייחדו בחדרה, היה כולט גליונות שלמים של ה"פראבדות", ה"עממס"ים/ ה"טטרניבים" וליבו נאכל בקינאה. כמה עגאיי-יכוח היו האנשים

* י.ה. ייבין: "ירושלים מחכה", תל-אביב, תרצ"ב, הוצאת "איש-ברוריה", ה' מחיר 100 מיל, 9" עמודים.

** עיתוני אידיש של הייבטקציה היהודית במזרח-אירופה.

האלה, כמה עשירים באמצעים, בכדי לה-חזיק את הקהל תחת מרותם! סיביריה, בוטירוקי, פולובוקי, טורקוסטאן, קונצ'א-לאגריב, ערבות קירגוזיה, עבודת-כפיה כיערות ואחרון אחרון — העמדה על יד הקיר... איזו ניתנו לו לבירשע, כל האמדי צעים האלה, כמה היה יודע להאריך את המכותה, כמה קל היה לו לסתם כזה כל פירצה... כוכבא (צ"ג) היה האדם היחיד די בארץ, שבירשע כבד אותו כאמת, והאדם היחיד היה לא רצה לעבוד איתו...

בירשע מחליט לערוך נסיון אחרון לרתימת כוכבא/צ"ג לשורות תנועתו, והוא מבקר אצלו במושבה שבה הוא מתגורר. תיאורו של כוכבא זהה לזה של צ"ג: "צעיר רזה מאד, שמעל פניו החשוכים נגהו העיניים כלבד, העיניים היוקרקקות, כאור קורן, כמו שנוגהות עיניים של אנשים מסוגים... בירשע/כצנלסון אומר לכוכבא/צ"ג: "אין דבר, אני, בירשע, ראש ההסתדרות, יכול לשבת גם על רהיט שמוה, אין זה מעליב אותי כלל...". לאחר שבירשע/כצנלסון נכשל בניסונו לגייס את שירת כוכבא/צ"ג לשורות מחנה תנועת-העבודה, והוא אומר: "ואנראנו נובל לחיות בלי ערך... נובל להיות בכוח המכונה שלנו, העובדת עכשיו באופן מצויין... נחיה עם מלוא-אפוס". הרי אמרתי לך כבר, שאין ערך לתועלת...

הסיבה לפנייתו של כצנלסון אל צ"ג להיספח לעיתונות, ולהפוך אחד מעמודי-התווך של תנועת-העבודה, נעוץ בהימד נונים שחיבר צ"ג בשנותיו הראשונות בארץ. עת היה חלק מתנועת-העבודה, הימנוני הירואיקה וצבא העבודה שבהם כתב בין השאר, דברים כמו: "פרולטאט-רים מישראל קראו לי להיות משוררם... הי טוב, כי עובנו אירופה וכל התפארת / והיינו לכת היחפים הקורחים, הלוחשים אהבה אל / תולות וטרימים בכנען...!". שירים שכאלה הביאו את מנהיגי הפועלים בירשע/כצנלסון לחוש: "כי האדם היחיד בארץ, שבירשע לא בז לו, אלא שנה אותו בכל נימו נפשו — היה כוכבא. הוא שנה אותו, משום שכוכבא היה חידה בשבילו, משום שאת כוכבא הוא לא יכול לכלול לא בסת האנשים שאפשר לקנותם בכסף, ושאינם היו כוויים בעיני בירשע לא פחות ממת הראשונים — האידיאליסטים הטיפשיים, הנהנים מזה שהם עולים קרבן עולה על המוכה, אשר לאור המוקד שעליו מתחממים אחרים... והוא שנה את כוכבא גם משום שארץ, כי שנתחנותו הוא יורד מגדולתו אשר כמותה הוא חי, גדולת המנהג, המניע את כל האנשים מסביבו; הוא הרגיש, שנתחנותו של כוכבא הוא הולך ומזדעק, הולך ומתכווץ עד לירי שיעור של שלפוחית...

"הם מילאו את פיהם רוק וירקו וירקו בו...". הסיבוב השני במאבק בין בירשע/כצנלסון לבין כוכבא/צ"ג מתנהל באסיפת-פועלים, כאשר כוכבא/צ"ג עולה לבמה מבלי שנתבקש, וקורא: "הב-רים! אני רואה אפון הולך ומתקרר... אני רואה אש עולה ממשקיתנו... התכווננו לאפון! הם משקרים לכם. אל תמכרו רעיונכם לאויבי הצינונות... אני אומר לכם — בעד מכירת הצינונות לא תקבלו זהב! יהיה אפון! התכווננו לאפון! עתה ניגש מלוא-אפוס ישר, ניפת את לחיינו המד-לאות — ופתאום הפליט בפני כוכבא מלוא-אפוס רוק. הרוק נפל על מצחו של כוכבא, הלך והתפשט על עיניו, על לחייו,

* דויד זכאי, בעל המדור "קצרות", שירש את מקומו של אורי צבי גרינברג במערכת "דבר" ב'1927.

על פיו לעיני הקהל בן-האלפים. זה היה האות. מיד קמו הפקידים ממקומותיהם, הם הקפזו את כוכבא. אחרים מהם גם הם מילאו את פיהם רוק וירקו בו. אחרים התכופפו, הרימו מן הקרקע גוש חול מורי-מב מן הגשם וזרקו בפניו, על כתפיו, על ידיו. פניו של כוכבא היו כבר מנומרי-רים בכרך, בשערור דבקו גלדי כוץ, על חולצתו השחיר כוץ מעורב ביריקות... למה אתם שותקים? התלהב מלואפוס 'הנה הישנא שלכם' — 'המשוגע הזה! הוא מדבר על אפונכם! הוא רוצה כאי-שונכם! עתה ניגשו גם אחרים מן החלוי-צים, מן הספלים האחרונים, הרימו גושי עפר, וזרקו, כמעשה מנהיגיהם... סוף סוף זו כוכבא ממקומו. הוא התחיל לרדת מן הכמה כצעדים כושלים, כשפניו מוכוסים בכוץ מעורב ברוק וכדם — מגוש עפר

ברל כצנלסון (1903)

הכוח היחיד שבירשע קינא בו בלב שלם היה שילטון הסובייטים

אחד ששרט שריטה עמוקה בעורו. אבל בירשע הצריך בו — ופתאום נעלם היורד-האשר מעיניו, ופניו נהיו ענומים מאד. כוכבא לא היה רמוס... הוא הלך בין הקהל, וגלדיה-הובצ שדבקו בשערור ענדו את ראשו כמו כתר שחור — והוא נשא כנאין את הכתר הזה, הוא הלך זקוף...

וכאן מתחיל פרק הרדיפות של מנהיגות ארץ-ישראל-העובדת ושליחיה אחר כוכבא/צ"ג ומעריציו. נבואת השחור של כוכבא/צ"ג מתגשמת בפרעות 1929, שעליהן כתב אורי צבי גרינברג: "למי-שר מריהעמק דבר הקלון: נפלת בכבודך בתרפיט ועין כנרד ונגעל כך מגן ישראל בחרפי צי ועין כנרד עמדו כחלון / כוויים לצבא וכוחאים כרוכיו היי ישימון כמפת המדינה / אל טל בהריר, אל עץ ואל טף / ואיש כי ישאל לאן הדרך מוליך: / וענה העונה: להפקר העמק..."

את הפרעות מסכם מחבר ירושלים מחכה במילים: "אחרי הפכה שנגע ללבו של עם ישראל נשלחו לארץ הרבה כפספים, מאות אלפים, לבניין הערים והיישובים ההרוסים. חבר בירשע, ועל ידו חבר אבי-פליון העוזר לו, מצא תחבולה, כיצד להאריך את מכותם מן הכסף, ששלח עם ישראל לבניין הערים והיישובים הרי-רומים: סדרו על יד המכותה שלהם הכרת בניין, שקיבלה על עצמה לבנות חלק מן ההרסות. ההרסות נכנו לא מלך, הערים השודרות, שבשכילן נתן עם ישי-ראל בכסף, מונחות בחורבן עד היום, אבל החברה ניכנתה מן העניינים הזה, ה' מכותה כולה נכנתה מן העניינים הזה..."

רחל כצנלסון-שז"ר ירבה על מיטתה והיכה בברזל המיטה

כוכבא/צ"ג מחליט בעקבות המאור-רעות, להגביר פעילותו, והוא מתחיל יחד עם ידידיו לפרסם את המוקד. אלא שעסי-קני ההסתדרות רודפים ומשביטים את בתי-הדפוס שבהם מודפס המוקד. הוא מקריב את חייו הפרטיים לאהבת ארץ-ישראל, וכאשר נערתו ימימה, היתה רוצה שהם יהיו יחד... ושיהיה להם בית, כמו לכל האנשים... ושהיא תלד לו ילדים... והרי הוא אהב אותה, והיא יודעת שהוא אהב אותה... כך מדברת ימימה לכוכבא עם צנות, בחדר השומם עם המזרון על הפצתה... אבל כוכבא אינו חושב עתה על ימימה. כוכבא — לבו לאחובה אחרת... עליה על ציון, ועל גורלו המר חושב כוכבא..."

"ברית הבריונים". הפרק האחרון (ט"ז) שבירושלים מחכה כותרתו ברית הבריונים... ובאחד הצרפיים מתאספים מעריצי כוכבא/צ"ג, והוא מבשר בפ-גיהם "כי הגאולה תבוא. מתוך נהרי דם, מכין רוק שונאים, מפעיות עוללים יהודים נכוחים מרעב כעירות ישראל... הוא יבוא (משוה ייאוש), וצעדיו כבר נשמעים מר-חוק — ואנו נעמיד את גופינו כשרפרפים לפניו, בשלבים על שלבים, למען ירך לו לדרך עליהם, בדרתו אל העם להור-שע...". ואחרי אכסטזה שכונאת, מסתיים הספר במילים: "המלחמה רק החלה. עתה לילה, אבל עוד יבוא בוקר, עוד יורח בוקר על הרי יהודה..."

'הקמונת הרוויזיוניסטית בכי-כר השבת'. חוקר סיפורת צעיר, השוקד בימים אלה על השלמת עבודה מקיפה העוסקת באספקט הפוליטי של יצירות אורי צבי גרינברג, ערך השוואה מיו-לולית של הנוסח שבירושלים מחכה עם עבודות שירים ומאמרים של צ"ג, וכן הוא הישוה את נוסח ירושלים מחכה עם מאמרים וספרים של מתברו, מבחינה שמיית, יהושע השל ייבין. המסקנה היתה מדהימה: לדעת אותו חוקר, מתבר הספר ירושלים מחכה אינו אלא מאשר... אורי צבי גרינברג. בדיקה שערכת בין כמה אנשירותו, שנימנו באותן שנים על

* הכוונה היא לעיתון "הירדן", שעם שותפיו של צ"ג בעריכתו נימנו ד"ר נתניהו, אביו של יוני שנפל באנטבה, וקלטו כצנלסון, שנועד שנים מאוחר יותר כמחבר הספר הגועני/שערווייתי, המהפכה האשכנזית.
** מחתרת אלימה, בהנהגתו של אביא אחימאיר, פובליציסט של הימין ואביו של קריין הסלובודיה יעקב אחימאיר.